

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу Сучек Світлани Ігорівни
«Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах
євроінтеграції», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування
(галузь знань 07 Управління та адміністрування)**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із напрямками науково- дослідних робіт

Процеси євроінтеграції України, їх цілі й напрями, засвідчені в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, передбачають зближення сторін у цілій низці сфер, включаючи захист навколишнього середовища, відданість принципам сталого розвитку і зеленої економіки.

Використання європейськими країнами-членами ЄС інструментів реалізації принципу забруднювач-платить, насамперед екологічних податків, забезпечило вирішення базових екологічних проблем – припинення чи мінімізацію шкідливих емісій більшості забруднюючих речовин у природне довкілля, що надалі лишається невирішеною проблемою в Україні. У цьому контексті логічними є увага до вивчення європейського досвіду побудови системи екологічного оподаткування та наукове обґрунтування процесу трансформації екологічного податку, застосовуваного в Україні, з урахуванням практики країн-членів ЄС. Актуальність трансформації вітчизняної системи екологічного оподаткування зумовлюється не лише угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а у першу чергу інтересами екологічної безпеки України та її населення.

Тема дисертації пов'язана з науково-дослідними роботами, що виконувалися Волинським національним університетом імені Лесі Українки, зокрема темами: «Безпека сталого розвитку регіонів України та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання» (номер державної реєстрації 0120U102632); «Управління соціоекологоекономічною безпекою»

(номер державної реєстрації 0117U002302); «Територіальні фінансові ресурси західного прикордонного регіону України в умовах євро інтеграції» (номер державної реєстрації 0113U002222).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться у дисертації, належним чином обґрунтовані та достовірні. Вони базуються на опрацюванні відповідної нормативно-правової бази, значної кількості наукових публікацій з предмету дослідження, аналізі теоретико-методологічних підходів до реалізації принципу забруднювач-платить в системі оподаткування, використанні офіційних статистичних матеріалів Державної служби статистики України, Євростату, статистичних баз ОЕСР, аналітичних й інформаційних даних Міністерства екології та природних ресурсів України, Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України тощо.

Для вирішення сформульованих у дисертації завдань здобувачка використовувала загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, серед яких порівняння та узагальнення, системного аналізу, економіко-математичні, абстрагування.

Результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на 7 науково-практичних конференціях та опубліковані в наукових фахових виданнях України та зарубіжних виданнях.

Отримані результати свідчать, що дисертація Сучек С.І. є цілісним дослідженням, у якому вирішується конкретне наукове завдання з обґрунтування та розроблення пропозицій щодо шляхів трансформації екологічного оподаткування в умовах євроінтеграції України, яке має істотне значення для економічної науки.

Новизна наукових положень і отриманих результатів

Ознайомлення з дисертаційною роботою Сучек С.І. дозволяє зробити висновок, що викладені здобувачкою теоретико-методологічні положення, висновки та рекомендації містять наукову новизну і свідчать про особистий внесок здобувачки у розвиток теорії та практики економічної науки.

До положень, які містять наукову новизну, слід віднести:

- поглиблення наукового трактування лімітуючих економічний розвиток екологічних факторів та розгляд екологічного оподаткування як інтегратора

інструментів стимулювання та коригування економічного зростання в контексті реалізації концептуальних засад сталого розвитку й «зеленої» економіки (с. 19-20);

- удосконалення науково-прикладних засад реалізації завдань з декарбонізації економіки у взаємозв'язку із завданнями з вирішення проблем поліпшення стану навколишнього природного середовища й досягнення вищого рівня екологічної безпеки (с. 81-85);

- розширене трактування екологічного оподаткування як системи, яка має включати інституціалізований у вітчизняній практиці оподаткування екологічний податок, а також пов'язані з екологічними інтересами суспільства види енергетичних й транспортних податків та природно-ресурсні (рентні) платежі (с. 122-123);

- методичні прийоми щодо прогнозування ефективності екологічного податку на основі економіко-математичного моделювання, які дозволяють виявити пріоритетні напрями фіскально-екологічної політики держави (с. 89-92);

- обґрунтування й пропозиції щодо пропорцій розподілу надходжень екологічних податків між загальними й спеціальними фондами бюджетів різних рівнів виходячи з пріоритетів екологічної безпеки та стимулюючо-регулюючої функції екологічного податку (с. 123-125);

- пропонувані напрями застосування податкових пільг для стимулювання впровадження екоефективних технологій, випуску екобезпечної продукції, реалізації заходів зі зниження шкідливих емісій у природне довкілля (с. 125-126, 132).

Практичне значення виконаного дослідження

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їх використання органами державного управління й місцевого самоврядування при вирішенні питань удосконалення й підвищення дієвості інструментів екологічного оподаткування задля створення стимулів щодо екологічно відповідальної поведінки суб'єктів господарювання та формування фондів охорони навколишнього природного середовища, достатніх для фінансування програм і проєктів з подолання гострих проблем екологічної безпеки в Україні.

Окремі наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні, отримали застосування у

практичній діяльності органів місцевого самоврядування, роботі наукових та навчальних установ, що підтверджується довідками.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць, серед яких 5 публікацій у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому періодичному виданні інших держав (Словаччина), 7 публікацій у матеріалах конференцій, включаючи 2 зарубіжні. Опубліковані праці розкривають зміст дисертації. Їх кількість дає здобувачці право публічного захисту дисертації. У роботах, опублікованих у співавторстві, зазначено участь здобувачки.

Опубліковані наукові праці здобувачки, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року.

Структура та обсяг дисертації

Структура дисертаційної роботи здобувачки є цілісною та логічною, дозволяє послідовно висвітлити методологічні підвалини, результати наукового аналізу об'єкта й предмета дослідження та розкрити авторські пропозиції щодо вирішення поставлених у дисертації завдань. Дисертація має класичну структуру й складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Розділи роботи змістовні й пов'язані між собою, що забезпечило її цілісність. Текст дисертації викладено на 167 сторінках комп'ютерного набору, містить 20 таблиць, 14 рисунків. Список використаних джерел має 156 найменувань. Оформлення роботи відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до Наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог про оформлення дисертацій».

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано інформаційну базу, наведено наукову новизну, практичне

значення одержаних результатів, їх апробацію, розкрито особистий внесок здобувачки.

У першому розділі розкрито суть і функції екологічного оподаткування у контексті концепції сталого розвитку та реалізації принципу «забруднювач-платить» (с. 12-24), визначено його роль у становленні «зеленої» економіки, здійснено порівняння видів екологічного оподаткування, застосовуваних у країнах-членах ЄС та в Україні (табл. 1.1; с. 35). В цій частині роботи здобувачка також характеризує бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування (с. 41-53).

В другому розділі дисертації досліджується фіскальна роль екологічного податку. Здійснено аналіз доходів, які забезпечує екологічний податок, у Державному бюджеті України (с. 57-66) та місцевих бюджетах (с. 67-76). Окремо досліджуються особливості формування доходів бюджетів від податку на викиди двоокису вуглецю (с. 77-85). У матеріалах розділу підкреслюється незначна частка екологічного податку у доходах Державного бюджету України, яка при цьому удвічі менша видатків на охорону навколишнього природного середовища (с. 63-64). Така ж ситуація спостерігається і щодо місцевих бюджетів (с. 71-72).

Проблеми й шляхи удосконалення екологічного оподаткування в Україні розкриваються у третьому розділі дисертації. Акценти у ньому зроблено на доцільності використання досвіду європейських країн щодо стимулювання екобезпечної економічної діяльності (регулююча функція) та формування бюджетних надходжень і нагромадження коштів на природоохоронні цілі (фіскальна функція) через механізми екологічного оподаткування (с. 101-116). Запропоновано низку інструментів, які можуть забезпечити підвищення ефективності екологічного оподаткування в Україні та сприяти реалізації концептуальних засад «зеленої» економіки (с. 118-128). Зокрема заслуговують уваги пропозиції щодо розширення видів екологічного оподаткування (с. 119), підвищення ставок екологічного податку (с. 121), цільового спрямування коштів від справляння екологічного податку до природоохоронних фондів (с. 123-124).

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження, викладено його основні наукові та прикладні результати, а також рекомендації щодо їх науково-практичного використання. Висновки до дисертації кореспондуються із завданнями дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Результати перевірки дисертаційної роботи Сучек С.І. на наявність академічного плагиату засвідчують коректність посилань на першоджерела й відсутність порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження по дисертаційній роботі

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу здобувачки, зверну увагу на окремі неточності та дискусійні положення, які слід детальніше обґрунтувати, а саме:

1. Виклад матеріалів підрозділу 1.1. здобувачка розпочинає з проблематики раціоналізації використання природних ресурсів та ролі податкових інструментів як регулятора діяльності суб'єктів господарювання, що залучають природні ресурси до процесів економічної діяльності (с. 12-14). У контексті мети та предмету дисертаційної роботи варто було б відразу наголосити, що у дослідженні розглядаються питання екологічних наслідків не тільки щодо використання природних ресурсів, а й впливу економічної діяльності на природне довкілля загалом та його регулювання інструментами екологічного оподаткування.

2. Дискусійною є теза, що акцентування в Україні при екологічному оподаткуванні на шкідливих емісіях у природне довкілля, контролі рівня забруднення, на відміну від країн-членів ЄС, де здебільшого акцентується на оподаткуванні енергоносіїв, не дозволяє Україні досягати потрібного рівня ефективності (с. 43). Причиною є, насамперед, низький рівень ставок екологічного податку в Україні, на що здобувачка у дисертації вказує.

3. Обґрунтованими є твердження здобувачки про недостатність коштів цільових спеціальних фондів бюджетів для вирішення в Україні екологічних завдань, однак пропозиція щодо стовідсоткового спрямування екологічного податку до спеціальних цільових фондів охорони навколишнього природного середовища (с. 47) є неоднозначною. У випадку значного збільшення надходжень екологічного податку при трансформації системи оподаткування в Україні можливим буде розподіл таких надходжень між спеціальним та загальним фондами бюджетів, що забезпечуватиме і потреби фінансування природоохоронних програм й проєктів, і бюджетні потреби інших сфер.

Також дискусійною є пропозиція щодо спрямування до спеціальних фондів бюджетів органів місцевого самоврядування базового рівня 60% надходжень

екологічного податку (с. 123), крім пов'язаного з радіоактивними відходами. Такий варіант міг би бути прийнятним, наприклад, щодо податку за розміщення відходів, однак стосовно інших видів екологічного податку викликає сумніви, пов'язані, наприклад, з об'єктивністю спрямування коштів податку до місцевого бюджету громади у випадку перенесення забруднень атмосферного повітря, поверхневих вод, емітованих на їх території, за межі громад. У цьому випадку слід або розподіляти кошти податку між відповідними громадами, або концентрувати їх у спеціальному фонді бюджету району, області.

4. Аналіз доходів від екологічного податку у дисертації здійснено за період 2016-2020 років, коли бюджетні труднощі зумовили додатковий розподіл надходжень екологічного податку між фондами бюджетів. Варто було б охопити ширший часовий період починаючи з 2010 року та прослідкувати тенденції щодо зміни частки екологічного податку у загальних податкових надходженнях, розподілі надходжень між Державним бюджетом та місцевими, між спеціальними й загальними фондами бюджетів.

5. Не виправданою є пропозиція щодо розподілу вуглецевого податку між бюджетами різних рівнів (с. 85), що призводитиме до розпорошення коштів, необхідних для широкомасштабних загальнодержавних заходів з декарбонізації економіки. Доцільнішим було б їх акумулювати у спеціальному цільовому фонді Державного бюджету, про що здобувачка зазначає на тій же сторінці, однак обирає інший варіант. При забезпеченні значного зростання надходжень екологічного податку, у т.ч. при включенні до його складу інших видів податків, які у європейських країнах віднесені до екологічних (енергетичних, транспортних), дискусійним виглядає пропонуване здобувачкою включення до системи екологічного оподаткування рентних платежів за спеціальне використання природних ресурсів (с. 122), принаймні тоді слід буде переглянути їх розміри.

6. У розділі 3 значний обсяг матеріалів (с. 88-100) приурочується розкриттю проблем функціонування бюджетного механізму екологічного оподаткування в Україні, що доцільніше було б висвітлити у попередньому розділі роботи, сконцентрувавшись у заключному розділі на висвітленні власних пропозицій щодо шляхів вирішення розкритих проблем.

7. Серед новацій, які пропонуються у роботі, є такі, що безпосередньо не відносяться до проблематики екологічного оподаткування: торгівля викидами (с. 127-128), запровадження «зелених» облігацій (с. 134-137), «зеленого кредитування» (с. 132-133).

Разом з тим, викладені дискусійні положення та зауваження не знижують високого рівня дисертації та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Аналіз дисертаційної роботи на тему «Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції» та ознайомлення з публікаціями Сучек С.І. засвідчує, що представлена робота є самостійною завершеною цілісною науковою працею, у якій зроблено теоретичні узагальнення й запропоновано нові підходи до вирішення науково-практичного завдання щодо удосконалення вітчизняної системи екологічного оподаткування з урахуванням європейського досвіду та міжнародних зобов'язань України.

Дисертація за своєю структурою, актуальністю, новизною та значимістю отриманих результатів, змістовністю практичних рекомендацій, повнотою опублікування відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р., та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами), а її авторка Сучек Світлана Ігорівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування (галузь знань 07 Управління та адміністрування).

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу регіональної екологічної політики
та природокористування
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І.Долішнього НАН України»

 П. В. Жук

